

Zmožnost za delo: teorija in prikaz praktičnih primerov

Vesna Pekarović Džakulin, dr. med., spec. družinske medicine in medicine dela, prometa in športa

Namesto uvoda

- Zdravje ali delo
- Zdravstvena selekcija ali diskriminacija
- Predsodki in kulturni miti

Pomen dela

- Smisel življenja
- Samozavest
- Samoizpolnitev
- Finančni status
- Cilj celostne rehabilitacije po bolezni

Pregovori o delu in marljivosti

- Delo osvobaja (Arbeit macht frei)
- Kdor ne dela naj ne je (brez dela ni jela)
- Lenoba je vseh grdob grdoba
- Vse se zmore, če se hoče
- Brez muke ni moke

Emancipacija žensk

- **Ženska volilna pravica:** Francija, Italija 1946, Belgija 1948, Grčija 1952, Portugalska 1974, Švica 1968
- Slovenija: splošna volilna in večina ostalih pravic: 1945
- Nosečnost in porodniška

Feminizem in emancipacija v Sloveniji

- **Včasih učiteljice:** Ženska lahko deluje le kot mati, in če ima svoje otroke, se bo težko razdajala tujim otrokom. Prav tako je veljalo, da je moški oskrbovalec družine in on prinese v hišo denar ter je dolžen skrbeti za ženo in otroke...
- **Danes supermame:** Slovenke so po nekaterih evropskih raziskavah v vrhu po zaposlenosti žensk s predšolskimi otroki in po številu ur, ki jih ob tem porabijo za gospodinjsko delo ter skrb za otroke.

Izhodišča za zdravje

- Mir
- Ustrezno bivanje
- Prehrana
- Izobrazba
- Zmožnost za delo
- Socialna pravičnost
- Enake možnosti za vsakogar

Težave sodobnega časa

- Absentizem
- Prezentizem
- Prekarni delavci (plesalci, umetniki, novinarji, šporniki,...)

Zmožnost za delo -1

Delazmožnost je opredeljena kot zmožnost posameznika, da uspešno opravlja svoj poklic

- s polnim delovnim učinkom in
- brez škode za svoje zdravje ali zdravje drugih.

Zmožnost za delo -2

Na zmožnost za delo vplivajo:

1. psihične in telesne lastnosti posameznika,
2. bolezni ter
3. obremenitve delovnega mesta.

Ocenjevanje zmožnosti za delo -1

- Ali delavec lahko dela na delovnem mestu brez nevarnosti, da bi s tem ogrožal zdravje in življenje sebe ali drugih?
- Ali se od delavca lahko pričakuje določen (s strani delodajalca) delovni učinek, ali pa bo njegovo delo oviralo delovni proces?
- Kako dolgo lahko pričakujemo delovno učinkovitost brez nevarnosti za okvaro zdravja?
- Ali lahko prilagajanje dela delavcu ali delavca delu izboljša njegovo delovno zmožnost?

Ocenjevanje zmožnosti za delo -2

Ocenjevanje delazmožnosti bolnika je za zdravnika pogosto težavno saj se mora odločati med

- dostopnimi objektivnimi medicinskimi izvidi in
- posameznikovim osebnim doživljanjem bolezni in njegovimi pričakovanji.

MDPŠ: Ocena izpolnjevanja posebnih zdravstvenih pogojev za predlagano delo

- Zmožen za predlagano delo (brez omejitev)
- Zmožen za predlagano delo z omejitvami (stvarne, krajevne, časovne,...)
- Začasno nezmožen za delo (akutne zdravstvene težave)
- Nezmožen za predlagano delo
- Zmožen za drugo delo
- Ocena delovne zmožnosti ni možna

Družinski zdravnik: začasna nezmožnost za delo

- Absolutna (posledica bolezni, poškodbe)
- Relativna (odvisna od delovnega mesta)
- Izbrani osebni zdravnik: **izvedenec**
- Specialisti ožje stroke (internisti, kirurgi, onkologi, medicinci dela): svetovalci

Specialisti

- Funkcionalni status
- Pričakovane težave

Imenovani zdravnik

- Bolj objektivni
- Primerja opisani funkcionalni status bolnika z zahtevami delovnega mesta
- Predvideva časovno povrnitev funkcionalne sposobnosti za delo

Delodajalec

- Bolniški režim
- Mnenje MDPŠ - priporočilo
- Mnenje družinskega zdravnika - priporočilo
- Mnenje specialistov - priporočilo
- Mnenje ZPIZ-a - zavezujoče (kontrolira inšpektor za delo)

Ostali delavci

- Morajo opravljati več dela, hitreje, za isti denar,...
- Ne morejo koristiti dopusta, prostih ur, izobraževanja,...
- Imajo svoje mnenje o tem, kdo si res zasluži bolniški stalež,...
- Različno dobro sprejmejo delavca nazaj v delovno okolje.

Trajna nezmožnost za delo

- Invalidnost (I. II. III. stopnje)
- Za delodajalca zavezujoča
- Socialna zaščita (zaposlitvena rehabilitacija, poklicna rehabilitacija)
- **Delavec lahko izgubi službo**

Dejavniki s strani delavca, ki napovedujejo podaljšano nezmožnost za delo

- Percepcija, da gre za fizično naporno delo.
- Percepcija, da dela ni možno prilagajati.
- Stresno, psihično naporno delo.
- Pomanjkanje razumevanja s strani sodelavcev in vodij.
- Nezadovoljstvo z delom.
- Pričakovanje slabega okrevanja po bolezni.
- Strah pred ponovitvijo bolezni

Rinker J, Dinenberg RE, Zappsterra M, Pransky G. Disability management & Prevention. Current Diagnosis & Treatment. 5th ed. 2014; 51-62.

Dejavniki delovnega mesta, ki napovedujejo podaljšano nezmožnost za delo

- Minimalna možnost prilagajanja delovnega mesta in postopnega vračanja na delo.
- Ročno delo, pomembe biomehanske zahteve, ki jih ni možno začasno spremeniti.
- Izmenjsko delo, delo ob vikendih.
- Nezainteresiranost delodajalcev.

Rinker J, Dinenberg RE, Zappsterra M, Pransky G. Disability management & Prevention. Current Diagnosis & Treatment. 5th ed. 2014; 51-62.

Staranje delovne populacije

- Velik problem po vsem svetu
- Polimorbidnost, invalidnost delavcev
- Medgeneracijsko sodelovanje - velik izziv

Prikaz praktičnih primerov

Zmožnost za delo nosečnic

- Nosečnost ni bolezen.
- Poln delovni učinek in brez škode za zdravje nosečnice.
- Brez škode za zdravje ploda.

Prikaz kliničnega primera -1

Zasebna pediatrija ima zaposleno mlajšo medicinsko sestro, ki je noseča.

- Kako je z njeno delazmožnostjo?
- Tveganja: okužbe, nadurno delo, nočno delo, nevarnosti poškodb, ...
- Bolniški stalež ?

Romantična nosečnost

„Dva žarka svetlobe sta se
naselila vame in zdaj rasteta“
(Uroš Zupanc, pesnik)

Zakonsko predpisano varstvo zdravja nosečih delavk

- Zakon o delovnih razmerjih (187. člen)
- Pravilnik o varovanju zdravja pri delu nosečih delavk, delavk, ki so pred kratkim rodile, ter doječih delavk (Uradni list RS št. 62/2015)
- Splošna prepoved izpostavljenosti (fizikalni, biološki, kemični dejavniki)
- Prepoved izpostavljenosti glede na oceno tveganja (vibracije, hrup, nočno delo, nadurno delo,...)

Obveznosti delodajalca

- 1. korak - prilagoditev delovnih pogojev in/ali urnika dela;
- 2. korak - zagotoviti drugo ustrezno delo;
- 3. korak - predlog, da ostane delavka doma in dobiva plačo.

Visoko tvegana nosečnost

- Zdrava nosečnica, plod se razvija pravilno,
 - možen slab izhod nosečnosti (slab izhod prejšnjih nosečnosti),
 - slab socialnoekonomski položaj,...
-
- Bolniški stalež je pogosteje potreben, ni obvezen,
 - **pravica do spremembe delovnega mesta in skrajšanja delovnega časa.**

Patološka nosečnost

- Nosečnost združena z boleznijo nosečnice in/ali nepravilnim razvojem ploda.
- Potrebno je zdravljenje, hospitalizacija in krajši/daljši bolniški stalež.
- Odločamo se individualno glede na klinično sliko/funkcionalno stanje in obremenitve delovnega mesta.

Prikaz kliničnega primera -2

Moški srednjih let, sindezmoliza AC, čaka na operativni poseg

- Kako je z zmožnostjo za delo?
- Kako je z bolniškim staležem?
- Ali lahko gre na dopust za 14 dni na morje?

Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja

- Mnenje IOZ ali IZ o začasni zadržanosti od dela se ne more spremeniti.
- Zavarovanec bo koristil drugo pravico, kar zabeležimo v zdravstveni karton.

Prikaz kliničnih primerov -3,4,5,6

- Oče hčerke, ki je v življenjski nevarnosti zaradi hudih opeklin celega telesa. Voznik šolskega avtobusa.
- Voznik po AMI, na novo ugotovljena OSA, poklicni voznik v mednarodnem prometu, samohranilec, sin študira pravo.
- Mlada mamica, pobegnila iz Makedonije od nasilnega moža, DM 1, inzulinska črpalka, dobila službo, kjer je obvezno nočno delo.
- Delavec srednjih let iz Bosne, preživel vojno, zapustil družino z otroki, stanje po operaciji hernije disci. Želi delati kot zidar na višini.

Hemingway

Prikaz kliničnega primera -7

Vzrok samomora?

- Prezgodnja upokojitev, nižji dohodek
- Rakavo obolenje
- Depresija
- Vse našteto

Kako bi se vi odločili?

- Ženska mojih letih
- Mama petih otrok
- Dvakrat poročena
- Delavka v proizvodnji
- Sicer zdrava, komaj zmore nočno delo
- Izrazito jutranji tip, čez dan zaspí le za kakšni 2 uri

Počasi umira, kdor ne zamenja življenja,

- Ko je nezadovoljen s službo ali ljubeznijo,
- Kdor se zaradi sigurnosti odreka morebitni sreči,
- Kdor ne sledi svojim sanjam,
- Kdor si ne dovoli vsaj enkrat v življenju ubežati pametnim nasvetom...

Pablo Neruda